

Իս որ երբեմն ներքին սրբինգով
Գեղեցիկ դայլայլիկներ հովաական,
Իւ ելլելով անտառներէ՝ ստիպեցի
Որ հնազանդին արտերն՝ ազաւ մըշակին՝
Երկրագործաց յօրինելով հաւոյ երկ,
Ահա հիմակ արխական ահաւոր

Կ'երգան զնոցներն ու մարդն որ նախ արովական
Սահմաններէ՝ բախտն քըշուած՝ իտաւաւ
Եւ Լաւինեոյ ափերն եկաւ տարագիր,
Շատ ծրփեցաւ ան ցամաքի, ծովու վրայ
Աստուածներուն ձեռքով՝ անզուժ Հնրայի
Փրկախնդիր սրբո՞րտութեան պատճառաւ,
Մահ մարտի մէջ ալ կըրցէ շատ վիշտեր,
Մինչև որ հուսկ քաղցի մը չիւր զորաւ
Եւ աստուածները Լատին գետեղեց,
Որմէ յետոյ սերեցաւ ցեղը Լատին
Ուսլբայեցի նախահայրերն, և ուրիշ
Շըքը Հոռոյ ըստբանս պեճ պարխպներն,

Ինձ, ո՞վ Մուսա, զուն պատճառներն յիշեցուր.
Ո՞ր աստուածին արհաւիրեան երեսն՝
Կրօնքով այնքան երեսիկ այն յիշացան՝
Եղաւ զըմիւս արկածներու խաղալիկ.
Իսմ դից զըշխոյն այնպիսի ինչիւ ըստկացաւ.
Կա՛յ երկնային սրբորումն մէջ այգքան հեւ,

Կար հին քաղաք մը կարգեցուն անուով
Որ բնակավայր էր սիրտաց զազուժին,
Իտալիոյ հանդէպ, հետո Տերերի
Բերաններէն, մեծափաթեամ, մարապոս,
Ձոր կ'աւանդեն թէ Հերա շատ կը սիրէր
Ամէն երկրէ, Սամուէն իսկ աւելի,
Հոն նէ զնոցն ունէր, հոն կառո ունէր նէ.
Եւ դիցուէին կը մշտածէր կը ջանար՝
Եթէ ներէր ճակատագրին՝ ընել զայն
Մայրաքաղաք երկրի ամէն ազգերուն:
Բայց լըսած էր որ արովական արինւոյ
Սերած գառակ մ'օր մը պիտի ասպաւնէր
Հիմապտակ տիւզական պեճ ամբոցներն,
Եւ պիտ' անէլ ազգ մ'առաջ զար մարտիկ՝ խորիւտ,
Ձորա լուրիւն միահեծան իշխեցող՝
Իս պիտի հիմն է վեր քանդէր Լիբիան:
Ասպակ մաներ էին իրենց Պարկաներն.
Ասէ կրօնեան դուստրը Հերան կը խիթար.
Ու մշտնի մէջ կը յեղեցէր ասկանին
Վազմի մարտն որ Տրովական մօտ մըղեց
Իր սիրելի Արգիւսացոյ ի նըպաստ,
Եւ դեռ մրտքէն չէին ելած պատճառներն
Որ բարկութեան և իր կըսկիւնն ամենի.
Է սըրտին խորն Պարիսի գաւառներն
Եւ նախատինքն արհամարհուած իր գեղին.
Եւ արովացոց ասեւի ազնն, ու պատին

Յաբըրտակուած Գանձիմեղէն պատանայն,
Դիցուէին այս մատնուհետով բոցավաւ,
Անգորոյն Աթլէսի և Յունաց
Ձեռքն պըրծած այն մէկ քանի արովացին՝
Արիւններուն վըրան երեք և տասնէր
Կը հաւածէր Լատինն, և անոնց
Շատ տարիներ կը շըրէին ծովէ ծով
Թափառական՝ մըղուած բոխտին մուռցքէն.
Հոռովական սաղին սկիզբն այնքան ծանր էր,
Սիկիլեայէն անոնց հագիւ հոռացած
Կը պարզէին դէպ ի բաց ծովն առազուտ
Եւ ուրախ զուարթ կը ճեղքէին փըրփուրներն,
Երբոր Հնրա՝ որ սըրտին մէջ կը պահէր
Յաւերական խոր վէրք մ'՝ ըստ ինքներին.

«Արդ յաղթեալն՝ ըսկըսած գործը թողո՞ւմ,
Ու թագաւորը Տնկարացոց լըվանն մ'
Իտալիայէն հաւածական տարագիր՝
Հակառակորդ կ'արգիւն ըսելով,
Ձէ որ կըրցաւ այրել Պալատն Աթինաս
Արգիւսացոց նաւատորմին, ու զերենց
Մոռուն յառաւել խորատոյգ ընկողմէ,
Եւ զայն ըրաւ լոկ Ալիէանի էլաուի
Մուգնութեան և ոճրին պատճառաւ:
Արամազիւ արթնիւնէ կայծակը նէ ինքն
Ամպերէն վար շանթեց, նաւերը ցըրուեց,
Եւ հովիթով ծովն տըլէնէ ծըփացուց,
Եւ շանթաւոր կործնէր բոցիւ ըզգայոյզ
Էսան առաւ մըրըրկին մէջ, ու զարկաւ
Գամեց զանի ապառաժուտ սուր ժայռին:
Իսկ ես՝ որ եմ աստուածներուն թագուէր,
Քոյր և տեկին Արամազայն, կը կըսուիմ
Աւաւտի տարի կ'ընէ ազգի մը դէմ լոկ.
Եւ ո՞վ պիտի երկըրպազէ ասէ վերջ
Աստուածութեան Հնրայն, կամ ո՞վ պիտի
Աղաւաղուր իր բազնին վրայ գոհ հանէ՞:
Յեղեցիկեւով ասոնց իր բորբ սըրտին մէջ

Աւարտներու երկիրն եկաւ դիցուէին,
Եւ լըվաւ, խեռ հարաւին շտեմարանն:
Հոն լոյն այրէր մը մէջ արքայն Եւլուս
Կ'իշէն ստամբակ ընդդիմամարտ հովիւուն
Եւ մեծագոյ մըրըրկներուն, և զանոնց
Շըղթայալեպ կը նըստէ ճանապարհէ,
Արիւ բերանն անոնց կատարէ կը մրտանա
Ու կը զըրգոն լեռն աւազին մըղընմամբ,
Նըստած Եւլո բարձր ժայռի մը վըրայ՝
Ձեռք մական՝ անոնց ոգին կ'ողոցէ
Ու կը մեղմէ բարկութիւննին ամենի.
Ապա թէ ոչ՝ երկնեցը, ծովն ու ցամաքն՝
Օդին մէջէ խոնհարժեղոր՝ սըրավար
Կը ըջէին կը տանէին հետերնին:

Բայց վանխալով ամենակալ չ'աշխատեց՝
 Զանոնք մըթին անձանկերու մէջ փակեց,
 Վրանին յիշեց անհեղինակ բարձրը լեռներ,
 Թագաւոր դրաւ՝ որ անյիշելի օրէնքով՝
 Իրմէ 'նդունած հրամաններուն համեմատ
 Սեղմէր քաշը կամ թոյլ թողուր սանձերինն,
 Անոր այսպէս ըստ Հերան աղալոյր։

«Աստուածներուն հայրն ու մարդոց թագաւորն՝
 Որովհետեւ տըւաւ քեզ, ո՞վ էր լուսն,
 Իշխանութիւն խաղաղելու ալիքներն
 Եւ հովերով զանոնք վեր վար ընկնու,
 Ինձ ոսոխ ազգ մը կը նստէ Տերեւեանն
 Խոփուն վերայ՝ հետն իսապէս տանելով
 Տըրովադան եւ յաղթեալ թրաւներն։
 Արդ հովերուն կապերն եկուր արծառի
 Եւ նաւերին անդընդատոյց ընկըղմէ,
 Իւ կամ մըզէ ըրէ՛ զանոնք դիրեալս,
 Եւ պիտկներն ցանէ ցորտէ ծովուն վրայ։
 Տասնըւորո հատ Գաւթժաւարս ունիմ ես
 Զընքանազգեզ, է՛ն զեզանին աննոյմէ՛
 Պետի քեզի կընտութեան տամ՝ Դիւղակն,
 Ու զայն զօգեմ քեզի անխոյժ հանդոյցով։
 Որպէս զի 'նէ՛ այդ շերտերէկ փոխարէն՝
 Ապրի քեզի հետ յամբարս եւ յամայր
 Եւ զքեզ չընթաղ որդիներու հայր ընէ՛ն։
 Այսպէս ներս պատասխանեց Եւրոս։

«Ո՞վ դըշխայ, քու զիտնալու բանդ է ուզեն
 Ինչ որ կ'ըզմաս, իսկ կատարելն ինձի թող։
 Իշխանութիւնս՝ ինչ եւ է՝ քեզ կը պարտիմ։
 Այս պատգամն ինձ քո՛ շնորհիւ տըրուեցաւ,
 Քո՛ւ շնորհիւ ինձ Արամազդ հաւտ կ'անխարկէ։
 Աստուածներուն քո՛ւ շնորհիւ եմ հաշակեց
 Եւ զերիշխան մըրթիկներուն ամպերունն։

Ըստւ, զարկաւ իր գաւարուն նիգակով
 Անձաւախիտ լեռներ կուշտին. հովերն այն
 Պատաստուածքն կը հրտակեն զունջ զունջ դուրս
 Ու կը մըրթին, կը փոթորին երկրի վրայ,
 Եւրոս, Նոսոս եւ մըրթկաճոխ Ափրիկեանն
 Ամեն մէկ ծովուն վերայ կը թափին,
 Եւ զայն բոլոր առին ու վրայ յուզելով
 Կը թաւան յաղթ ալիքներ դէպ ի ափ,
 Եւ խառնելին մարդոց կատաղն ու հէլեր՝
 Հողաններու ճարեկաններն՝ ճոխելներուն։
 Ամպերն խափոյն կը շարթեն օրն ու երկինքն
 Եւնասեանք աչքն՝ զիշեր մ'աղջմամուջ
 Կը տարածուի ծովուն վերայ, կ'որտան
 Ջոյզ բեւեռներն, եթերին մէջ կը շողայ
 Ըստէկ ըստէկ փայլատակներ. ամէն ինչ
 Մահը մարդոց աչքին առնէ կը նկարէ։
 Դիւղը բունց Ենէասի անդամներն
 Հեծեծելով՝ ձեռքերն երկնց վերցուցած՝

«Ո՛հ երանի, մընչեց, հազար երանի
 Անոնց՝ սրունք ալքին զիտնոց հօրերուն
 Եւ բարձրաբերձ պարիպներուն Տըրվայի
 Ինկան մեռան։ Ո՛հ, ինչու ե՛ս ալ չ'ենկայ,
 Ո՞վ Տերեղէն՝ քաշակըղով յոյներէն,

Իւրեակն զաշտերուն մէջ քու ձեռքէդ,
 Այս սիգահար տապալեցաւ քաշն Հեկտոր
 Խակիդան Աքեւլէսէն. ուր ինչաւ
 Մեծ Սարպեղոնն, ուր Սիմոյիս կը ըրէ
 Կը թաւալէ՝ ալիքներուն մէջ առած՝
 Այնքան վաճառն ու սպառարտ, եւ այնքան
 Քաշախիզակ յիշագնեբու դիակներն։

Այսպէս կ'ըսեր, երբ մըրթկաշունչ Հիսիսին
 Սասկաշառաւ մըղընչելով ճակատէն
 Զարիւս պատեց առաքատին թըղարանն
 Եւ ալիքները վեր երկինք բարձրացուց,
 Կը կոտորտին թիւերն, ահա կը գտնայ
 Յըուկն եւ կողն ալիքներուն կը մասնէ.
 Սոսկալիթիսար սեպագնալ լուս մը շուրի
 Կը թաւալէ վերէն վրանին զարալէ՛ն։
 Ասոնք է՛ն բարձր ալիքներուն ծայրերէն
 Կտիւռակ կը թռն. անոնց առնէ կը բացուի
 Խոն, ու երկու կոշակներուն մէջերէն
 Կը ցուցնէ յատակն, ուր թուրն յորձանուս
 Առաջներուն հետ մուկելին կ'ոգորի։
 Նոսոսն առած երեք նաւեր կը ըրէ
 Եւ կը զարնէ զանոնք ահեղ ժայռերուն
 Որ պահուրտած են ծովուն մէջ, անհեթեթ
 Իսնցն կընտակը Էրին երեսն հանած վեր.
 Որոնք Բազին անուն կու տան Աստուծոյն,
 Երեք հատ ալ Եւրոս խորքէն կը մըզէ
 Ինչ ի ծանձաղ եւ աւազի կոյտերու,
 Դիւղժախտ տեսիլ, եւ իրտաններուն թաղելով
 Անոնց չորս զին աւազներով կը թըմբէ.
 Մէկն՝ Ինէաս ինչ որ աչքով տեսաւ,
 Ան՝ որուն մէջ էր Իլիկոյ ժողովուրդն
 Եւ մըտերիմ իր բարեկամին Ուրուտէս.
 Վերէն ալքն մ'ամենի փաւ խեղճին վրայ
 Եւ նաւուղիքը տապալեց զըլիթվայր.
 Եւ նաւն երեք հեղ ինչ որ վրայ պատուկելով
 Յորձանքը զայն իր մէջ առաւ ու կըլէց։
 Հոս հոն քանի մ'ուղի հազար կ'երեւան՝
 Որ կը լողան լալիտարած ծովուն վրայ.
 Եւ անոնց շուրջը կը ծրփան տախտակներ,
 Մարդոց զենքեր, եւ հոխ զանձեր տրովական,
 Իւնոնէն նաւն իսկ արքէն հաստամետ,
 Արդէն իսկ նաւը քաշաղօր Աքատին,
 Իւն ամբըն ալ զըլըրկէն զընաւառած.
 Կուղ, զիստ, կըցուածք՝ քակուր, լուծուր ձն բուր
 Եւ ճեղքերէն ներս կ'առնեն ուխն ոխերիմ։

Ձգաց Պիտրոյն որ մեծ գոտով գոլումով
 Ծովի կ'ենար մըլըրիկէն ծայրեւում,
 Կը յուզէին խորքերը տակն ու վրայ։
 Սաստիկ նեղուած՝ հեղ զըլուին հանեց շուրքն դուրս,
 Եւ նայեաւ հոտուն. տեսաւ ծովուն վրայ
 Ենէասի բուր նաւերը ցիր ցան,
 Տըրվայիներն ալիքներուն կոծանքն
 Եւ երկնքի տարաքներէն լախախուած։
 Գիտէր հըրայրն՝ Հըրայի նեղն ու զայրոյթն.
 Իրեն կանչեց Ջեփիւն, Եւրոսն, եւ ըսաւ.

«Զեր ազգին՝ վրայ վրտառհաջած զուգ՝ հովեր՝
 Կը յանդըգնեի՞ն՝ առանց յայտնի հրամանին՝
 Երկինք՝ երկիր խռովել, իրար անցնել,
 Եւ ծովուն մէջ այրեան բողոջով կը հանէն,
 Լիբրեր՝ մեղի, պէտք էի մեզ... բայց չիմա
 Հաւել է փութով հանդարտեցնել ալիքներն.
 Ուրիշ անգամ վայր թէ նորէն յանդըգնիք,
 Ասանկ զերաւ չէք խալտրիք իմ ձեռքէս:
 Գարեւելէք, գացէք սրկէ, և շուք
 Զեր արցային, թէ ծովորու պետութիւնն
 Եւ ահաւոր երեքարմէն՝ ո՛չ իրեն
 Ալ ինձ առաւ ճակատագրին: Ինքը թող
 Տերապետէ ստակալիթիսար ժայռերուն՝
 Ուր զուգ, Եւրոս, կը բնակէր. ինք Եւրո
 Ան գաւիթին մէջ թող նստի, և իշիւն
 Իր հովերուն զընդանին մէջ շըրջափակէ:
 Ըսաւ չըսաւ՝ փրցողուողը ծովն իջաւ,
 Փախան գացին ամպերն, արեւը ցաթէց.
 Կիտիթոյէ Տրիտոնի հե՛ս միասին
 Երկուքը մէկ ամէն լանք, ճիւղ կը թափեն
 Որ ազատեն նստըր սուր պարեկիւն:
 Եւ բանալով ինք յաղկ կոյտերն աւազի՝
 Կը վերցնէ ետարմէնով դանդը,
 Ու ցատկելով իր կտորին վրայ կը ռակէ
 Աւերեւերուն ծայրին. ծովն շարժի կը պարզի
 Ուր որ հասնին իր անիւնները թեթեւ:

Զորի ամբոխին մէջ՝ հոր պայաքար մը յազուէ
 Եւ խաժամուժը զայրանայ օնլըբոր,
 Եւ ա՛յ արզնի թրոջն լնակեր ու բարեր,
 Զէնքեր՝ զորոնք կ'ընծանէ ինքը մուռլացն,
 Եթէ յանկարծ արժանիքով ու բարեգով
 Կատեղանի մէկն անոնց մէջ երեւայ,
 Լուս կը կենան և կը թռնկեն անդիւնին.
 Ան իւր լեզուով անոնց ողբն կ'ողորձէ,
 Եւ կը վանէ անոնց կուրծքէն բարկութիւնն.
 Այսպէս ծովուն բուրբ ազուկէր լըռեց
 Երբ հազիւ Հայրը նայեցաւ ծովուն վրայ,
 Եւ սըրաթիւնէ կառքին սանձերը թողած
 Զինջ երկնքին տակէն միեւր ջրէջ:
 Թողած զազրած Ենէստեանը կը լանան
 Հասնել փութով մօտ երեւցած ծովեղբերն,
 Ու կը դառնան դէպ ի փոռնցն փոթիկեան.
 Խոր և երկայն խորշի մը մէջ՝ սեղ մը կայ,
 Զոր նստերու կը ձեւացնէ հանգըտուն
 Կըզդի մը իր հանդիպակաց կողերով.
 Ամէն ալիք որ բաց ծովէն կը հրոսէ՝
 Կը զարնւի առնոց, և եւ կը քաշուի
 Երկու ճեղքուած ուղորտաւորայ ծրփանքով.
 Կիւ երկու կողմն երկու սարքը լայնանդիստ,
 Եւ զոյգ ժայռեր կը կոթողին դէպ երկինք,
 Ուրոնք քիւրն տակ շուրս հանաքտը կը լըռէ.
 Վերն հովանոց մը կայ ճօճու ծառերու
 Եւ սեւ անտառ մ', որուն շուրջերն ահաւոր
 Նաւակայքին վրայ կը կախուի փրանձակ:
 Դիմացի կողմն անձաւ մը կայ սեպացեալ
 Ժայռերու մէջ, որ ունի քաղցըր շուրթեր

Եւ բազմոցներ որմացալէ. օթեան
 Եւ առանձնը Յաւերթական Հարսնեբու:
 Ոչ մէկ չըսան չի կապեր հոս խոնջ նստերն,
 Ոչ ալ խաթրեան իր կեւ ճանկով կը բըռնէ:
 Ինչուս հոն ամբացաւ եօթը նստով:
 Որ մշնացեր էին իր մեծ տորմիզէն:
 Յամարք մեծ կարտով դուրս նետուեցան,
 Եւ դեւ աղի լուր կաթիլթող անգամին
 Հոն ցանկեղին աւազին վրայ վըրուցին:
 Եւ նախ Ազատ գալիթազէն կայծ ցատկեցուց,
 Տերեւներուն վըրայ կըրակը ժողկեց,
 Եւ անոր շուրջը չոր նիւթեր դընկելով՝
 Բոցը մեծցուց և կոճըղները բըռնկեցուց,
 Յետոյ շուրջն Փնատուած ցորենն հանեցին
 Դաւաթէն դուրս և Դեմտորեան առօրներն,
 Եւ խոնջ թէնէ՝ սկըսան զտառած ցորեններն
 Խաղկել բոցին վրայ և մարմը քափ տակ:
 Իսկ Ենէստ՝ ժայռի մը ծայրը ելած՝
 Աքը որբօք որ կը կըրտէր կը դիւնէ
 Կոճուժ վըրայ շուրջանակի՝ թէ արդեօք
 Պիտի կըրնայ սեղ ո՛վ Անիւտը քափ տակ:
 Հողմածածան և փոթեցալէ երկթիւրն
 Եւ կամ Կապիւ, Կայիկիսի կամ գէնքերն
 Իր նուստն բարձըր խեղքին վրայ կարկառուն:
 Դաւաւ շուրջն իսկ չըկայ, բայց ափն երեք հաս
 Թափապայած կըզիւրուներ կը տեւնէ:
 Եւ հոռնին երկայն ճահուկ մ' ճտեբու,
 Որ հոն հովտին մէջ կ'արածին խուռնեամ,
 Կեցաւ, աղեղ ու սուր պաշտները սաւա
 Զոր կը բերէր իր Աթառէս մըտերիմն
 Ու գետին փոքց առաջնորդները հօտին,
 Որոնք իրենց զուգներուն վրայ բարձրաբերձ
 Կը կըրէին խուռն՝ ստատեց եղիլորներ,
 Կը հաւանէ յետոյ խուռնըր սամբի,
 Հովանաւոր անտառն մէջ՝ նետերով.
 Ու կանգ չառաւ՝ մինչև գետին չըփուց
 Յաղթողաբար եօթը շաղիք անարիւ,
 Կերպապար, զուգաթիւ ի՛ր նստերուն:
 Անկէ կու գայ նուստհանգիստ, և բուրբ
 Ընդերներուն որմն հաւաքալ կը բաժնէ:
 Յետոյ գնին՝ զոր քալ, աղբին Ակնառէս
 Թափակներով լեցուն տըւած էր իրենց
 Կը մեկնէին երբ Սիւրբառն փոռնեցն՝
 Կը բաժնէ նոյնպէս, և անոնց սըրտին ցաւն
 Այս խուռներով մըթիթարիւ կը լտնայ:
 «Ո՛վ ընկերներ՝ շատոնց արդէն փորձառու
 Աղէտներու, զուգ որ կընցիք աւելի՝
 Դըմըրապներն, սատառած սամոց ալ անշուշտ
 Պիտի վախճան դընէ. Տեսաք զուգ ժողէն
 ԲՄԿԵԼԼԱՅԻ կատարութիւնն ու ծովուն
 Անդունդն հաւող խութերն, անցաք զուգ նոյնպէս
 Զլո՛ք՝ անվերս կեկուպական ժայռերէ.
 Հողի՛ առէք, վանեցէք վախը առելուր,
 Սը պիտի գալ զուգն իր զուգ քաշանկ
 Ուրախութեամբ յիշէք. այսքան զանազան
 Արածներէ և վտանգներէ պաշարուած»

կը դիմենք զէպ ի Լաւորն, ուր Հրամանք
Մեզի անգորբոր բնակութիւն կ'աւանտն,
Եւ ուր պիտի արդիական գաւը կանգնի.
Անգեղեկաւ կեցէք, դուք մեզ պահեցէք
Բարեխալող և փառաբեր օրերու»:

Ասպէս կ'ըսէ, և թէն զինք շարժարեմ
Մեծ մեծ հոգեր, զէմքն յուսալիւր կը կեցօ՛ւ.
Դատըն կըսկիծը սըբարին մէջ ճընշելով,
Կը սոթաւըն անոնք որսերն յօշկուաւ,
Որպէս զի շուտ կերակուրենի պատարասուն:
Կը Հանեն մարթն ու փորտախն կը բանան.
Ոմանք կըտոր կըտոր կ'ընեն, ուրիշներ
Կը շամփրեն այն գեռ բարձրուն կըտորներն,
Եւ ուրիշներ պզգնեմի սակեր կը զընեն
Երօժափին վրայ և տակէն բոցը կու տան:
Եւ խորին վրայ երկեցած՝ նեխո կը տըխեն
Գէթ ու պարարտ մըսի կտորներն, Հին զինին,
Եւ կորովին կը կազդարեն կերակրով:

Երբ կըշտացան ու վերցուցին սեղաններն,
Այնքան երկար բարակ իրենց կորսուած
Ընկերներուն վրայ խօսիւ, կը ծեփաւ
Յոյսի՝ վախի մէջ. կը կարծեն թէ անոնք
Կ'աւարին, և կամ թէ մտած են, և այլ ևս
Ձիւրենք կանչող մայրը պիտի չըլըսեն:
Եւ մանաւանդ ինք բարեպաշտն Ենէաս
Կը Հնծէ մերթ քաշայանդուն Ուրտի
Անկման վրայ, մե'րթ Ամիկոսի արկածին,
Մերթ Լիկուի զըմէ բախտին, կորովի
Մերթ Գիտսին, մերթ կորովի Ալովմաթին.

Ի՛նչ նոր էին վերջացուցիւր՝ երբ Գիտս
Բարձր եկերէն նայելով վար ծովուն վրայ՝
Լայնածաւալ երկիրներուն, ափերուն
Եւ Հնուտոր ժողովըրդոց, կանգ առաւ
Բարձր երկընդին մէջ և աչքերը յառեց
Լիբլական աշխարհներուն վրայ պիշ:
Ատպիկ անոր սըբարն յազմունքն աշկով,
Լուսեղ աշուին արտասուածքոր՝ վըշտազին
Աւաղ կ'անցնի և անոր աշպէս կ'ըսէ.

«Շալը իմ, որ թէ՛ աստուածներուն՝ թէ՛ մարդոց
Կ'ուղղեն ցործերն յաւերթական հրամանովդ,
Եւ շանթերովդ վախ՝ արարածի կը ցանեն,
Ի՛նչ մեծ ոճիւր գործեց ճեզ իմ Ենէասս,
Ի՛նչ գործեցին և Տրովացիք, որ աշխարհ
Տաքանպներէ, աղետներէ վերջը դեռ՝
Խառլան ինչ՝ անոնց փակուած են
Երկրագունտին ամէն մասերն ու կողմերն:
Ես բռն մեծ յայտ ունէի որ արւած
Քու խոտուածիդ Համեմատ օր մը պիտի՝
Գարգառոսի վերկենցաղեալ արեւնէ՛ն՝
Բողբոջէն՝ տարիներու ընթացով՝
Հոտմայեցի պետերն, և ծով ու ցամաք
Միահնձան իշխանութեամբ զբաւէին.
Արդ ի՛նչ բան, Հայր, միտքդ փոխել կու տայ ճեզ,
Եւ ափսէի ևս ինքզինքս այս յուսով
Տրոյիայ զանաւակրածին՝ անկման վրայ,
Դըմէ բախտին զէմ այս յալողը դնելով:

Արդ նոյն մանա բախտն Հաւածական կը վարէ
Անքան փորձանք քաշած՝ տանջուած այն մարդիկն.
Եւ մինչև և՛ երբ պիտի տանջուին, մե՛ծ արցայ:
Առայտեղ մէջէն կըբաց Անտնոր
Խոյս տալ, մըտնել Լիբրիկան ծոցն՝ անվրասնգ՝
Եւ Լիբուսնան աշխարհն. անցնիւ Տիմաուս
Գետին աղբիւրն՝ ուրիշ ան ինչ ակերով
Ահեղազորդ ժընջելանովը լերան՝
Մովածաւալ վար կը վիժէ, կը ծածկէ
Իր մեծազոյ կոհակներովը դաշտերն:
Եւ Հոն կըբացաւ նոյն Անտնորն Հիմ զընել
Պատուելոն քաղցին, և Հոն Հաստտեց
Տեւերան ազգին բընակութիւնն, իր անունն
Անոր տըւաւ, արովան զէնքերն Հոն կախեց,
Եւ արդ անխաղ խաղաղութիւն կ'աւորէին,
Իսկ մինք քու զարմոյ՝ որուն զու ինք կը ճնորհես
Երկինք բնակիւ, մէկու՛ մ'ոխիւն պատճառաւ
Կորսընուցինք, աւա՛յ, աւա՛յ, Նակերիս,
Եւ կը ըլլային Հնուտ իտալ ափերէն.
Բարեպաշտն մըբցանալին աւա՛յ ուրիշն,
Եւ այսպէս զուն կը կանգնուն մեր պետութիւնն»:

Ատուածներուն Հայրն ու մարդոց՝ ժըպտեցաւ
Իր այն զէմով որով երկինք կը պարզի,
Կը Հանգարեմ փոթորիկներն. Համբուրեց
Դրասրիկն, և ետքն այսպէս նէքս խօսեցաւ.
«Ո՛վ կիթերան տիկին, սիրտ մի՛ Հատցընիւր,
Քուկենքերդ բախտն Հաստտուն կը մընայ.
Պիտի տեսնես զուն խոտացուած այն քաղաք
Եւ Լալինոյ այն պարիսպներն, և դուն իսկ
Պիտ՝ Հանես վեր երկինք մեծանմէն Ենէասն.
Իմ խոցքա խօսեց է, միտքս չեմ փոխիլ ես:
Այլ վաճընքի այս հոգը ճեզ կը տանջէ,
Պիտի պարգեմ ճակատազրին զաղտնիներն
Աչքիդ ուղեւ՝ և Հնուտոր ապագան:
Ան իտալեայ մէջ պիտի մեծ մարտ մըլէ
Եւ Նըւաճէ ժողովուրդներ խըտտերախ
Ու դնէ անոնց կարգ ու կանոն և պարիսպ:
Երեք ամառ պիտի տեսնեն զինքն իշխան
Լաւորուն մէջ, և երեք ժըմունք
Պիտ՝ անցնի յեռ Հուսուրենքուն պարտութեան,
Եւ պատաններն Ասիանիտո՝ որուն արդ
Յուլոս անուն կու տան, (և էր ան Իւլոս՝
Երբ Իլիոնը տակաւին կանգուն էր),
Պիտի տիրէ երեսուն մեծ ըլլաններ,
Եւ փոխադրէ Լալինայէն իր աթոն,
Եւ զորացնէ երկայն Ալքան մեծամուր,
Երեք Հարիւր տարի Հոն լի քովանդակ
Պիտի տիրէ Հեկտորի զարմը՝ մինչև
Որ հուսկ բամբըն և ըլլումէն Իլիա
Աշխարհով Արէսէ՛ն՝ մէկ ծընունդով
Ալքանը բիշ զոյգ դասակներ երկրապաշտ՝
Դալիակ զալուն խառտեալ մորթով բերկրազուարթ՝
Պիտի ազգին իշխան ըլլայ Հոտուլոսս,
Եւ Արէսի կանգնէ քաղաք ու պարիսպ,
Եւ զայն Հոտոմ յարկորէ իր անունով:
Հոտուլոս անուն ու ժամանակ չեմ կարգեր,

Տըւի անոր անգլաւ անգլերէ պետութիւնս
Անագորոյն Հերան անգամ որ շիմա
Սարապաւաթար կ'ընէ երկինքն ու երկիրն
Ու ծովն, ինքն ալ՝ գիւցիքի՝ կարգի պիտի դայ,
Ու խնամէ և ինձի ճեա պաշտպանէ
Պընդընաւոր առշխարակալէ Հոռոմեանն,
Այսպէս կ'ուզեմ որ ըլլայ։ շատ տարիներ
Անցնելէ վերջ՝ պիտի դայ հուսի ժամանակ
Որ ընկնէ զարմ Աստարտիկան՝ փըթիքն
Մի կէտէն ճեա ճեա պաշտպանոր և արիւն
Եւ յաղթուած Արգիւսացոյ փրայ իշխէ,
Յետոյ ազնիւ տըրտիպան արիւնէ
Պիտի ծընի կնիքն։ Բաճման պետութիւնն՝
Ովկիանոսն, և համարտիկան՝ աստղաբիւն
Եւ Յուլիոս պիտի ըսուի մեծ Յուլիոսն,
Պիտի ընդունիս զուն զայն երբեմն երկինքն
Արեւուիցի աստղերով բոնուաւոր
Եւ ուրիշերով պիտի իրեն ալ զիմնէ
Պիտի լըռեմ պատեպաղմներն, ամոցին
Խուճղուած զարբերն, Հին ջինջ հաւատքն և Վիստա
Եւ Հոռոմա իր կիւրքիքնու եզոր ճեա
Պիտի՝ օրէնքներ զընեն։ պիտի կըզպըն
Մարտի զրանէ՝ զըմենդակ՝ երկաթեայ
Հաստաշեղջոյ պարգունակով և Նիգով
Ներան ամպարիշա Մուլացն անպիւթ զենքերուն
Վըրայ Նըստած, ու պիտի ճարիւր կապերով
Վեցերին ետին կապուած՝ պիտի մըրքնէ
Չարհուրիւի արեւնըստ բերանովս։
Ըսու, և շատ վերէն Հըրմուզ զըրկեց
Որ արտապաշտ առիւն բացուին անարգիւ
Երկիրն ու Նոր կարգեպիւս պարգեպներն
Եւ զունեց իր ասէմաներէն չըմիւրէ
Դուլիոյն Դիգէ հափաւարքին անտեղեակ,
Ան կը աւանայ անպարապիւր օդն ի վար
Եւ թնկերուն երազաթիւնէ խոյսնըով,
Եւ հանելով փուճիւրանի Լիքիւս
Կը կատարէ իրեն աղբուած ճըրմամանն
Եւ աստուածին կամեցով շուտով կ'անճեաի
Փիւնիկեացոյ սըրտէ վայրագ զըմենթիւնն
Եւ ինք զըրկոյն մանուանց նախ և առաջ
Չարաքաւաթի Տըմիւնեց հանգէպ կ'ունենայ
Խաղաղասէր հոգի և միտք ըստիւրսի
Սակայն գիւրքի՝ բարեպաշտն ինչուս
Մուրքին մէջ շատ մըտապաղմիւր կը յուզէ
Եւ կենսատու լոյսը ծագած չըծագած
Անծանօթ վայրը կ'որոշէ լըրտեսել
Բիւննի թէ ի՞նչ ափունց մըզուեր է ճովէն,
Եւ հոն մարդի՛կ կը բնակին թէ զագանք,
(Ձի կը տեսնէր երկիրը կորզ և խոպան),
Եւ բերել իր ընկերներուն ըստոյց լուր՝
Իր նաւատորմն անտառին խորցը ծածկեց՝
Լայնախոռոչ ժայռի մը տակ՝ ցանկըսած
Խոտ ծառերէ և սոսկալի շուգերէ,
Եւ մի միայն Արատն իր ճեա աննկով
Համբայ ելաւ՝ ճակելով իր ժողովն մէջ
Սըւաքաշեա երկու Նիգակ լայներկաթի,

Անտառին մէջ մայրն իր առիւնը ելաւ,
Դիմեցն, զգեստէն ու զգեսքներն կը թըւէր
Նե օրորոց մ'ըստարտուէր, կամ Նըման
Արարելիէ թրակուէր, երբ կը թըւէ
Ձիերն ու շէտ արշաւանըով կ'անցնի
Իրապիւթիկ Խրոսի տար արշաւաններն,
Որտորդներու սովորութեան համեմատ
Ուսն ազնիւ մըն էր կոխեր զիպաւղի,
Եւ իր արձակ մազերն հովին թողլընթած,
Մեկ էր միջին ծունկն, և էր վիւր հանդիման
Հանգոյցով մ' իր զգեստին փոթերը վէտ վէտ
Նախ աստիւն խոտոցը նէ ինքն եղաւ
«Պատառնիներ, ըսաւ, եթէ զիպաւնով
Տեսցա զուց հոս քորքիւն ամի՛ թափարիկ,
Մէջը կապարն և ուրիշ փրայ քաթարի
Խալաքարզաւ մորթը, և կամ պոռաւով՝
Փըրքուած կիննի մ' հետաճուտ, օ՛ն, ըսէք ինձոյ,
Աստարիկն այսպէս։ պատառնանք իր օրդիւն
«Պիւրքիւնդ ո՛չ մին տեսայ, ո՛չ լընցի,
Ով՛ կոյս, բայց ես քեզ ի՞նչ անուն պէտք եմ տալ
Վասնիկի քո զէմըզ՝ զէմը լէ մաւաղափ,
Եւ ոչ ալ քո մայրիկը՝ մայն մարգկայանն
Ով՛ ըստուգիւ ստատածուէր, փընթիւ
Գո՛րքն ես արգիտը, թէ մէկն Յաւէթ Հարոններէն
Ով՛ ալ ըլլաւ, զըթած եղիւր մեզ հանգէպ
Եւ մեր վիշտերը թնթիւնցուր, և մեզի
Գիտուի թէ ո՛ր երկինքի տակն ենք ինկեր
Եւ երկրի ս'ր ափը։ Մենք հոս անտեղեակ
Այս վայրերուն և մարդերուն՝ կը շըրջենք
Խարաքաւան՝ հովն, ծովն ևս թըլուած,
Բարեններուց առիւն պիտի տապաւնը
Մենք մեր ժողովը քեզի զոհէր անհամար»
Կ'ըսէ Աստղիկն։ «Աստիւն չեմ համարիր
Ես ինքզնիքս այսպիսի մեծ պատիւի,
Ռիւրդները տիրացի սովոր են
Կապարն կըրել և իրենց մերկ սրունքին վրայ
Հագնել երկայն և ծիրանի կոշիկներ,
Եւ տեսնու շուրջը պունիկան պետութիւնն
Որ կը բնակին Տիրացիներն, ու քաղաքն
Ազնիւրի, բայց Լիքիւս է երկիրն,
Ու ժողովուրդն՝ անըւած՝ զոռ մարտի մէջ,
Տիրոս քաղաքն եկած կ'իշխէ հոս Դիգէ՝
Փաթիւնով իր եզոր ծնոցն։ պատմութիւնն
Երկայն է շատ, և շատ կընճոտո՛ պընդուրց
Պիտի զըպիւծ միայն խոշոր զիծերուն,
Իր աճուսինն էր Սիգէտ, ինքերով
Փիւնիկեացոյ մէջ ամենէն մեծ հարուստն,
Որուն վըրայ շատ սկի ունէր ճէք Դիգէն,
Իր հայրը զինքն անոր տըւա անմիւրէ կոյս,
Ամաւորութեան լուսն իր վըրին մըզուով
Իրգամիւնն՝ Նըրա եղբայրը կ'իշխէր
Տիրուրի վրայ՝ մարգցը մէջ էն ժամատուան
Եկաւ մըտաւ ասեց մէջ Հնոք զըմէն,
Այն սըրբապիղծն սպիւտ պիւր կուրցած
Իսպիւններուն առիւն դուռով ըստաննեց
Այն անգոյցն, անպիւթ թըրոշը սիրոյն

Ժանաւր ծածկեց ուրիշ երկայն ժամանակ,
 Եւ միշտ սուտեր հընարելով՝ խաբէրբեց
 Սին յոյսերով վըշտաւոր էջ սիրուհին՝
 Բայց երազին մէջ Գիդէին երեցաւ
 Պատկերն անթաղ ամուսնոյն, զի՛մք որ բոհա
 Ձարհուրելէ արժգունութեամբ զաւկաւար.
 Յուրոց անոր արեւնըշտաւ թաղիններն,
 Իր իոյնուած կուրծքն անոր առէկը բացաւ,
 Իւ յայտնեց տան ըլլոր ծածուկ ոտիկներն
 Յորդորեց զինքն որ իր երկրէն փախելէ շուտ,
 Իւ իր ճամբու ծախքին համար ցոյց տըւաւ
 Հաստնեց երկրի տակ ծածկըածն էին զանձեր,
 Անրաւ ոսկի, արծաթ՝ անյայտ մընացած
 'Իրից յուզած այս բաներէն՝ փախուտին
 Կը պատրաստուի և ընկերներ կը ժողվէ.
 Ամէն անոնք որ ունէին անողոք
 Բընաւորին զէմ ոխ, և կամ թէ անկէ
 Կը փախնային՝ հաւաքեցան շուրջ անոր.
 Տիրաւորով զէպքով պատրաստ նաւերուն՝
 Ոսկին անոնց մէջ կը բեռնան, և աղան
 Պիղմակներն զանձերն աւած կը նաւեն,
 Իւ կին մըն է ձեռնարկին զլուին ու զործոնն,
 Հասան անոնց հոն ուր պիտի տեսնաւ արդ
 Կործակողոյ Կարքեղին բարձրաբերձ
 Աշտարակներն ու պարիսպներն, հաստարեսաւ.
 Գնեցին երկիր՝ ցուլէ մորթին լայնքին չափ
 Իւ զայն զէպքին անուամբ Բիրաւ կողմերն,
 Բայց զո՛ք ո՛վ էք նայինք, և ո՛ր կողմերէն
 Ելեր էք հոս, մըտքերնիդ ո՛ր երթաւ էք»
 Կուրծքին խորէն հառաչելով Ենէաւ՝

Եւ իրա հարցման այսպէս տըւաւ պատասխան.
 «Ո՛վ զիցուհի, եթէ ծայրէն ըսկըսիմ
 Պատմել քեզ մեր զրխուն եկած փորձանքներն,
 Իւ տնենա զուն ալ տանն լըսելու,
 Իմ պատմութիւնս աւարտելէն շատ առաջ
 Պիտի գոցուի Ալիմը՝ արեւը մընէ,
 Հին Տրովայն (եթէ երբեք Տրովայի
 Անունն հասաւ ականջըդ) իսկոյ մըրբերին
 Հաւածական ըրշեց ըզմեզ ծովէ ծով
 Ու ձգեց հոս Լիբէական այս տփուներն,
 Իս երկուդած Ենէան եմ, անունով
 Մանթ արդէն մինչեւ երկինքն, և իմ հետ
 Նաւատորմով կը բերեմ իմ թըրպաներն
 Թըշնամիին ճապուններէն շուպիով,
 Իմ հայրենիքս իտալիան կը փընտոտեմ,
 Եւ է սերունդըս փեհադոյն Գիտուէն,
 Ինչոյ Փոփոկան ծովը ըջանաւ նաւերով՝
 Հաւատազրիս Հեռեւելով, և էք մայրս
 Ինձ ուղեցոյց, Եթէ նաւ հազիւ մընացին
 Աւերներէն և Եւրոսն Զախշարուած,
 Իսկ ես թափուր նըպաստներէ՝ անձանթ,
 Եւրոպայն՝ Դ Ասիայն՝ ատարագիւր՝
 Անպատանքը կը չափեմ Լիբիոյ».

Ատարկի անոր սըրտաճըմէիկ ողբերուն
 Ձգրեմացաւ, և քան այսպէս ընդմիջեց.
 «Դուն որ հասար հոսկ արեւական այս քաղաքն՝

Ո՛վ ալ ըլլաւ՝ հաւատա ինձ՝ չեմ կարծիր
 Որ կհանրիդ զէմ աստուածներն ոխ ունենան,
 Ուղիդ առաջ տար, և զընա զուն հոսկէ
 Հուտ արքունիքը զըշխոյին՝ աներկիւղ
 Կընողքս եթէ զիս չըխաբեց, և ի զուր
 Ձրսորդեցուց հըմայութեան արուեստն ինձ,
 Քեզ կ'աւետեմ որ ընկերներդ հասեր են
 Ի նաւատորմից ապահով տեղ մ'են քաշեր,
 Հիւսիսային հովի փոխուած ըլլաւով,
 Կարապիներու այն երկվեցեակը նայէ,
 Ի՛նչպէս զըւարթ երամովին կը խայտան.
 Արամազդի թըռլ'անը սէզ քիչ առաջ
 Բարձր ամպերէն խոյանաւով վըրանին
 Բացէրկընքներն մէջ հողերին կը հաներ.
 Նայէ ի՛նչպէս անոնք հիմա տողաբար
 Գիտին կ'իջնեն և կամ վերեն կը դառն
 Իրենց ընտրած կամ ընտրելիք տեղաներն,
 Ինչպէս անոնք ուրախ զըւարթ կը ճախրեն
 Կ'երկուն օդին մէջ թռչաներին ծծեղով,
 Ասպիւն և քու նաւերդ առողջ ընկերներդ
 Կ'ա՛մ արդէն իսկ նաւահանգիստ են հասեր,
 Իւ կամ թէ հոն կը մըտնեն լի՝ առազաստ
 Գընա զուն արդ ուր որ ճամբադ կը տանի».

Հուս, և ետ զարժած կ'երթար՝ վարդազեղ
 Պարսնոցէն լոյսի ցուրեր ճայթեղով,
 Իւ զանգրազեղ իր մազերէն կը բուրբեր
 Աստուածային անմահութեան հոտն սնուց.
 Հանգուէն ըզգեսաւ վար ոտքերը ինչաւ,
 Իւ իր քալուածքն աստուածունի յայտնեց զայն.
 Հանցեսա իր մայրը Ենէաւ, և Նէրա՝
 Որ իր փախչել՝ ժայնարկեց այս խօսքերով.
 «Ահ, մայր իմ, դու՛ն ալ անգուժ, ա՛յնչափ անգամ
 Կը խաբիս ոխն պատկերներով քու որդիդ.
 Ի՛ր չի՝ տըրուիք ինձ խանել ձեռքըս ձեռքիդ,
 Լըսել քո՛ւ ժայնդ և պատասխան տալ քեզիդ».

Ան այսպիսի զանգատներով կը զիմէ

Ի՛նչ ի քաղաք. Բայց Ատարկի՛-օրը զընդեց
 Ի պատեց հոծ ա՛մպով մ'Ալլաւտն ու որդին,
 Որ աճնքէն անաւս մընան, և ոչ սք
 Անոնց զըպի, արգիւք ըլլայ, հարցնէ
 Թէ ի՛նչ բանի համար եկեր են արգեսը,
 Եւ օգուպար զէպ ի Պափու թըռլուով
 Ալք հու տայ իր օթարանին՝ զոհունակ.
 Հոն նէ մեհեան ունի և հոն կը քրիւն
 Իրեն հարիւր բազին խունկով սարայիկ՝
 Խառնուած թարմ պըսպանիկու բոյրերուն.

